

جاذبه‌های توریستی

سیستان و بلوچستان

از: دکتر حسن بیک محمدی
استادیار دانشگاه اصفهان

مقدمه:

سهم کشور اندونزی معادل ۳/۳ درصد بوده است.^۲ بی تردید کشور ما به دلیل برخورداری از شرایط متنوع آب و هوایی، تاریخ کهن، آثار متعدد باستانی، سیاحتی و زیارتی، مناظر بدیع، چشم‌اندازهای زیبای جغرافیایی و آثار هنری از نظر صنعت توریسم دارای جایگاه ویژه‌ای است که در اثر توجه بیشتر می‌تواند به زودی به یکی از قطبهای بزرگ توریستی دنیا تبدیل گردد.

اما باید توجه داشت که یکی از واقعیت‌های صنعت توریسم برای هر کشور آنست که این صنعت اصولاً نه‌میمون است و نه مطرود، اگرچه تردیدی نیست که توسعه این صنعت از نظر درآمد ارزی و ارزشهای افزوده، ایجاد اشتغال و آفرینش کار و حیات بخشیدن به اقتصادهای محلی بی‌جان و تعامل فرهنگ بسیار سازنده است؛ ولی هرگاه این صنعت موجب تخریب محیط‌های طبیعی

تاسی سال پیش در سطح جهان، جهانگردی و سفرهای بین‌المللی حتی برای کسانی که از توان اقتصادی بالایی برخوردار بودند امری لوکس و فانتزی محسوب می‌شد در حالیکه امروزه صنعت توریسم به صورت یکی از بزرگترین صنایع جهان درآمده است.

تعداد جهانگردان بین‌المللی که در سال ۱۹۵۰ از ۲۵ میلیون نفر متجاوز نبوده در سال ۱۹۹۳ به بیش از ۵۰۰ نفر افزایش یافته است. در این مدت درآمد حاصل از این صنعت از ۲/۱ به ۳۰۴ میلیارد دلار رسیده است.^۱ براساس گزارش سازمان جهانی جهانگردی (W.T.O) سهم کشورهای خاورمیانه، آسیای جنوب غربی و شمال آفریقا از این درآمد تنها ۴ درصد بوده است، در حالیکه درآمد کشور اسپانیا به تنهایی بیش از درآمد نفتی تمامی کشورهای اطراف خلیج فارس و

شود و بویژه به محیط های فرهنگی آسیب برساند، فوق العاده ناخوشایند است لذا باید گفت علیرغم اینکه توسعه این صنعت در بعد فرهنگی به همبستگی بین ملتها و در نهایت به صلح و تفاهم بین المللی می انجامد و از نظر اقتصادی نیز منافع بیشماری را بدنبال دارد، اما در بعضی از محافل بین المللی به خاطر برخی از اثرات منفی، نسبت به رشد و توسعه آن با نگرانی و تردید می نگرند. ^۳ این مقاله صنعت توریسم را در ایران و استان سیستان و بلوچستان مورد تجزیه و تحلیل قرار می دهد.

هدف:

هدف از این مقاله تجزیه و تحلیل صنعت توریسم در استان سیستان و بلوچستان، بررسی پتانسیل های موجود در منطقه در صنعت جهانگردی و ارائه اصول و پیشنهاداتی است که در صورت بکارگیری آنها، موجبات توسعه صنعت ایرانگردی و جهانگردی استان فراهم خواهد شد.

طرح مسئله:

در مدت هفت سالی که در دانشگاه تربیت معلم سابق زاهدان تدریس می کردم ضمن سفرهای علمی مکرر با دانشجویان به نواحی مختلف استان یکی از مسائلی که پیوسته ذهن اینجانب را به خود مشغول می ساخت این بود که «چرا با وجود جاذبه های توریستی فراوان در منطقه، تعداد ایرانگردان و جهانگردان خارجی استان در مقایسه با سایر استانها قابل توجه نیست؟».

از جمله دلایلی که برای خود ارائه می کردم، یکی این بود که اصولاً اغلب استانهای ایران از نظر موقعیت و شرایط جغرافیایی و فراوانی یادمانهای تاریخی و دیگر جاذبه های توریستی نسبت به این استان از شرایط مناسب تری برخوردارند، ولی مهمتر از آن این مسأله بود که این استان در طول تاریخ در کنار انزوای جغرافیایی و محرومیت نسبی در ابعاد فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و محیطی، در بعد توسعه صنعت توریسم یا شناسایی و معرفی جاذبه های ایرانگردی و جهانگردی نیز مورد کم لطفی مسئولین امور قرار داشته است. *

امروزه این حقیقت بر هیچکس پوشیده نیست که استان سیستان و بلوچستان برای جذب جهانگرد و توسعه صنعت توریسم از

پتانسیل های نسبتاً خوبی برخوردار است و در صورت سرمایه گذاری در جهت تهیه امکانات زیربنایی صنعت توریسم، تربیت راهنمایان مجرب و تبلیغات کافی می تواند در شمار دیگر قطب های توریستی ایران قرار گیرد و در این ارتباط از اثرات اقتصادی و فرهنگی آن در جهت توسعه هرچه بیشتر استان برخوردار باشد.

اهمیت صنعت توریسم

کشور ایران به لحاظ موقعیت خاص جغرافیایی، تنوع اقلیم و برخورداری از تاریخی کهن، آثار باستانی و جاذبه های سیاحتی-زیارتی از دیرباز مورد توجه سیاحان و جهانگردان بوده است.

در سال ۱۳۵۶ تعداد ۶۷۸۲۰۰ جهانگرد از ایران دیدن کرده اند، ^۴ این تعداد در سال ۱۳۶۱ به ۶۸۶۰۰ نفر کاهش یافته سپس از سال ۱۳۷۱ به ۲۷۵۶۷۲ نفر افزایش یافته است و درآمد حاصل از آن برای کشور ما حدود ۱۲۰ میلیون دلار بوده است. ^۵ در حالیکه این درآمد برای کشور اندونزی بیش از درآمد نفتی تمام کشورهای نفتخیز اطراف خلیج فارس ذکر شده است، و این در شرایطی است که در کشور اسلامی ایران به علت وجود مشکلات ارزی، مسئولین و برنامه ریزان جهت پیدا کردن راههایی جهت دستیابی به منابع ارزی و بویژه صادرات غیرنفتی همچنین یافتن بستر مناسبی جهت معرفی ارزشهای والای فرهنگی، اسلامی تلاشهای مستمری داشته اند. در مورد کاهش تعداد جهانگردان در ایران باید گفت عواملی چون پیروزی انقلاب اسلامی، توجه خاص به ارزشهای اصیل فرهنگی، اسلامی و عدم تطبیق و هماهنگی برخی از جهانگردان با فرهنگ اسلامی، جنگ تحمیلی، تبلیغات شدید دستگاههای تبلیغاتی استکبار جهانی در مخدوش جلوه دادن چهره اسلامی، فقدان اهداف و سیاست های مشخص در جهت توسعه صنعت توریسم و بالاخره عدم هماهنگی لازم بین سازمانها و ارگانهای متولی جهانگردی بی تأثیر نبوده است.

امروزه عنایت مسئولین مملکت به توسعه توریسم و توجه به رشد و اعتلای این صنعت در برنامه های پنجساله توسعه اقتصادی-اجتماعی دولت برهیچکس پوشیده نیست و اثرات اقتصادی و فرهنگی آن مورد توجه قرار گرفته است و روزبروز بر تعداد بازدیدکنندگان از ایران افزوده می شود.

در زمینه ارزشهای اقتصادی این صنعت می توان گفت، اگر چه کل درآمد ارزی ایران از این بابت در مقایسه با سایر کشورها بسیار ناچیز بوده و از هر توریست به طور متوسط تنها ۴۴۰ دلار درآمد حاصل شده است ولی باید توجه داشت که سهم استانهای مختلف از این درآمد بسیار نامتعادل و بعضاً ناچیز بوده است.

حال چنانچه تسهیلات کافی جهت توسعه این صنعت در استان سیستان و بلوچستان فراهم آید و تبلیغات کافی جهت معرفی جاذبه های جهانگردی آن صورت گیرد و اگر به فرض حتی ۲۵ درصد از جهانگردانی که به ایران می آیند از این منطقه دیدار کنند ملاحظه می شود که چه میزان منابع درآمد استان افزایش خواهد یافت و در حل مسائل اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی استان تا چه اندازه سودمند خواهد بود.

زمینه های مطلوب در توسعه صنعت توریسم استان :

یادمانهای تاریخی و آثار باستانی استان که قدمت برخی از آنها بویژه در سیستان به ۵۰۰۰ سال می رسد پیوسته در طول تاریخ مورد توجه باستانشناسان، مورخین، محققین و علاقمندان به فرهنگ، ادب و تاریخ ملت ایران بوده است و بی دلیل نیست که دکتر «ریچارد فرای» سیستان را «بهشت باستانشناسان» می نامد.^۶ از جمله این آثار می توان به شهر سوخته، تپه دهان غلامان، کوه خواجه، قلعه دختر، قلعه رستم، قلعه سام و قلعه تیمور در سیستان و قلعه بمپور، قلعه دزک و آثار باقی مانده از قلعه پرتغالیها در بلوچستان اشاره کرد.

دریاچه هامون یعنی تنها دریاچه آب شیرین و منحصر بفرد در نواحی مرکزی و شرقی ایران با وسعتی معادل ۲۰۰۰ کیلومتر مربع که از دیرباز زیستگاه مناسبی جهت انواع و اقسام آبزیان، مرغان آبی و بویژه پرندگان مهاجر بوده است می تواند در خلق چشم اندازهای زیبا و آفرینش فعالیت های ورزشی چون قایقرانی، ماهیگیری و اسکی روی آب و در نهایت جاذبه های توریستی بسیار سودمند باشد.

همین شرایط در مقیاسی وسیع تر در جنوب استان به چشم می خورد، در این قسمت نیز بندر چابهار در کنار آبهای نیلگون خلیج، همچنین سواحل زیبای دریای عمان (در طول ۳۰۰ کیلومتر) پتانسیل های بسیار با ارزشی را در جهت جلب و جذب ایرانیگردان و

جهانگردان بویژه در فصول زمستان و پاییز فراهم آورده است.

آتشفشان نیمه فعال تفتان با قله ۴۰۴۳ متری خود (بین میرجاوه و خاش) همراه با چشمه های آب معدنی به دلیل ویژگی و زیبایی های خاص خود از همه کوههای ایران متفاوت و متمایز است و در این راستا تمامی کوهنوردانی که به قله سرفراز آن صعود کرده اند از شکوه و زیبایی آن بسیار سخن رانده و مناظر چشم نواز و دیدنی آنرا مسحورکننده خوانده اند.^۷

منطقه آزاد چابهار با امکانات مناسب زیربنایی در جهت نیل به رسیدن منطقه آزاد تجاری - صنعتی به زودی در ردیف یکی از بزرگترین جاذبه های استان قرار خواهد گرفت و در این ارتباط برای بازدیدکنندگان از استان بازار کالاهای تجاری مناسبی را عرضه خواهد کرد.^۸

دره سرسبز و بسیار زیبای سرباز همراه با مزارع، باغات مرکبات و نخلستانهای آن ضمن آفرینش چشم اندازهای زیبای طبیعی و محصولات گرمسیری، تلاش همیشگی و سخت کوشی کشاورزان بلوچ را در مبارزه با طبیعت ناسازگار (بویژه کمبود خاک) به تصویر کشیده، هر بیننده را به تحسین وامی دارد.

برکه ها و ماندابه های رودخانه باهو از دیرباز زیستگاه تمساح (کاندو در اصطلاح محل) این جانور منحصر بفرد استان در سطح ملی و منطقه ای بوده است. بدون شک حفظ و نگهداری این زیستگاه و معرفی آن به بازدیدکنندگان از استان، گام دیگری در جهت تقویت جاذبه های توریستی استان است.

صنایع دستی و آثار هنری استان از جمله: قالیبافی، سوزن دوزی، سکه دوزی، ساخت ظروف سفالینی و زینت آلات، تهیه دستبافتهای پارچه ای (از کرک و پشم شتر)، خورجین و حصیربافی، از ظرافت و زیبایی خاصی برخوردار بوده و می تواند مورد توجه بازدیدکنندگان داخلی و خارجی قرار گیرد.

لباسهای محلی استان بویژه لباسهای سنتی زبان بلوچ همراه با قطعات سوزن دوزی که همچون رنگهای طبیعت متنوع و شاد است همیشه مورد استقبال بازدیدکنندگان استان بوده است بعبارت دیگر صنایع دستی بلوچستان بویژه سوزن دوزی زنان بلوچ از انواع صنایع است که در ایران و کشورهای خارجی بخوبی شناخته شده و طرفداران زیادی دارد.^۹

پیشنهادات:

در راستای توسعه و پیشرفت در صنعت ایرانگردی و جهانگردی استان پیشنهادات ذیل ارائه می گردد:

۱- توسعه و تقویت سریع شبکه های ارتباطی زمینی و هوایی استان با نواحی داخلی و خارجی کشوری تردید از انزوای جغرافیایی و حاشیه ای بودن منطقه می کاهد و ضمن برقراری پیوند لازم با فضاهای ملی و بین المللی در جهت توسعه صنعت ایرانگردی و جهانگردی استان تأثیر انکارناپذیری خواهد داشت.

۲- توسعه سریع خدمات زیربنایی صنعت توریسم استان از جمله وسایل حمل و نقل، ارتباطات، مهمانسراهای جهانگردی و خدمات هتلداری در رشد و شکوفایی و فعال تر شدن صنعت توریسم استان نقش اساسی دارد.

۳- گسترش تبلیغات در جهت معرفی جاذبه های استان و تهیه راهنمای جهانگردی و ایرانگردی از طریق نقشه ها و دفترچه های راهنمای توریست با زبان و علائم مناسب.

۴- شرکت فعال و همه جانبه تمامی ارگانها و کارگزاران امر سیاحت و جهانگردی استان در نمایشگاههای بزرگ ایرانگردی و جهانگردی بمنظور شناسایی و معرفی جاذبه های ناشناخته توریستی منطقه، کمک شایانی به توسعه صنعت توریسم در استان خواهد بود.

۵- تربیت راهنمایان مجرب و علاقمند به امور جهانگردی در جذب توریست استان بسیار مؤثر است چون پذیرش جهانگرد از سوی راهنمای جهانگردی در واقع اولین پلی است که بین توریست و جاذبه های توریستی برقرار می شود. و باید توجه داشت که راهنمای جهانگردی در رفتار و کردار و در ارائه خدمت به جهانگردان باید همه جهانگردان را با علاقمندی بپذیرد و تفاوتی بین آنها قائل نشود.^{۱۰}

۶- بر همه پژوهندگان، محققان و اهل قلم سیستان و بلوچستان واجب است تا با توجه به توشه گرانبهایی که دارند در این راه کوشش کنند و در جهت احیا و معرفی هرچه بیشتر جاذبه های استان، دست اندرکاران و مسئولان دلسوز را یاری نمایند.

۷- بر مسئولین و کارگزاران صنعت جهانگردی استان است که ضمن فراهم آوردن امکانات و تسهیلات مناسب در جهت حفظ و نگهداری، مرمت و بازسازی بافتهای سنی شهرهای قدیمی،

قلعه های تاریخی، مساجد، چشم اندازهای زیبای جغرافیایی، زیستگاههای منحصر بفرد، حیوانات و پرندگان وحشی، صنایع دستی و هنری و لزوم توجه به ارزشها و عناصر فرهنگ آداب و رسوم محلی منطقه، از هیچ کوششی دریغ نورزند و زمینه مناسب را برای گسترش این مهم فراهم آورند.

۸- باید در احیا، مرمت و بازسازی بناهای تاریخی استان همت گماشت و امکانات و تجهیزات مورد نیاز را برای شناسایی و معرفی تمامی جاذبه های ایرانگردی- جهانگردی نواحی مختلف استان مهیا کرد و شیوه های گسترش و توسعه سیر و سیاحت مورد بررسی و تحقیق قرار گیرد.

*- در راهنمای سیاحتی ایران، انتشارات دفتر ایرانگردی و جهانگردی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی جاذبه های توریستی استان بدست فراموشی سپرده شده است.

منابع و مأخذ:

- ۱- سرویس فرهنگی- کتاب آمار جهانگردی (W.T.O) و بنیاد مستضعفان و جانبازان انقلاب اسلامی، سازمان سیاحتی و مراکز تفریحی ۱۳۷۲ ص ۱۸.
- ۲- روزنامه همشهری ۸ تیرماه ص ۱۱.
- ۳- ویژه نامه سمینار اصفهان و جاذبه های ایرانگردی و جهانگردی خرداد ۷۴ ص ۷۷.
- ۴- گزارش جهانگردی خارجی ایران سال ۱۳۷۰- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- ۵- روزنامه کیهان ۱۹/۴/۷۴.
- ۶- ایرج افشار (سیستانی) نگاهی به سیستان و بلوچستان، انتشارات امین خضرائی ۱۳۶۳ ص ۱۲۹.
- ۷- بیگ محمدی، حسن، تحلیل های مکانی جمعیت در سیستان و بلوچستان، پایان نامه دکتری، سال ۷۲ صص ۱۵۶- ۱۶۷.
- ۸- مجله گردش، نشریه ایران شناسان، ایرانگردان، جهانگردان شماره ۱۳ ص ۵.
- ۹- منبع شماره ۶ ص ۲۶۸.
- ۱۰- سام آرا، عزت الله، مددکاری اجتماعی بافرد، انتشارات رشد، تهران ۱۳۷۰.
- ۱۱- جغرافیا و صنعت توریسم، دکتر رضوانی، انتشارات پیام نور، تهران ۱۳۷۴.